

Mladen Staničić*

UDK 338.984.4
Izvorni znanstveni rad

GLOBALNO GOSPODARSTVO I GLOBALIZACIJA¹

Povijest procesa globalizacije veoma je usko povezana s poviješću nastanka analize međunarodnih gospodarskih odnosa kao znanstvene discipline ekonomske znanosti koja se razlikuje od ekonomike međunarodne razmjene. Fenomen globalizacije često se poistovjećuje sa globalnim gospodarstvom, ali analiza procesa povezivanja svjetskoga gospodarstva pokazuje da to ipak nije jedinstveni fenomen.

Aktualne rasprave o globalizaciji često poistovjećuju proces globalizacije sa globalnim gospodarstvom, kakvo je u raznim oblicima već postojalo u političkoj i gospodarskoj povijesti. Globalno gospodarstvo postojalo je zaista već i prije, dakle, barem od vremena imperijalizma, a znanstveno-tehnološka i informacijsko-komunikacijska revolucija uvela je globalno gospodarstvo u proces globalizacije. To je dovelo i do većeg značenja analize međunarodnih gospodarskih odnosa, jer je njihovo koordinirano djelovanje preduvjet da se na minimum svedu nepovoljni efekti globalizacije i da se što više u interesu razvitka globalnoga gospodarstva iskoriste oni pozitivni. Povijest procesa globalizacije na taj je način veoma usko povezana s poviješću nastanka analize međunarodnih gospodarskih odnosa kao znanstvene discipline ekonomske znanosti koja se razlikuje od ekonomike međunarodne razmjene, koja, kao disciplina analitičke ekonomije, obuhvaća analizu robnog prometa, prometa usluga i cijelog međunarodnog prometa kapitala. Za razliku od toga, međunarodni se gospodarski odnosi bave analizom političkih uvjeta ili okvira procesa u globalnome gospodarstvu i što se proces globalizacije više širi, to oni postaju sve značajniji.

* M. Staničić, znanstveni savjetnik, ravnatelj Instituta za međunarodne odnose, Zagreb. Članak primljen u uredništvo: 29. 10. 2000.

¹ Ovaj je rad priređen kao jedan u nizu priloga koji se pripremaju u Ekonomskom institutu Zagreb s pretenzijom da budu doprinos radu na znanstvenim osnovama koncepcije i strategije razvitka Republike Hrvatske.

Uvod

Iako se fenomen globalizacije često poistovjećuje sa globalnim gospodarstvom, analiza procesa povezivanja svjetskoga gospodarstva pokazuje da to ipak nije jedinstveni fenomen, iako postoje neka zajednička obilježja. Pođe li se od definicije, globalizacija je proces povezivanja industrijskih i financijskih aktivnosti na svjetskom tržištu, a na osnovi znanstveno-tehnološke i informacijsko-komunikacijske revolucije. Globalno gospodarstvo proces je takvog povezivanja, kooperiranja, integriranja i ujedinjivanja gospodarskih subjekata i nacionalnih ekonomija kojima svjetsko gospodarstvo gubi svoja tradicionalna regionalna, državna, antagonistička i suparnička obilježja toliko da postaje jedinstvenom gospodarskom cjelinom.² Ako se, dakle, te dvije definicije povežu može se reći da je globalno gospodarstvo postojalo već i prije, dakle, barem od vremena imperijalizma, a znanstveno-tehnološka i informacijsko-komunikacijska revolucija uvela je globalno gospodarstvo u proces globalizacije. Globalno je gospodarstvo, dakle, osnova, a globalizacija je nadgradnja, jer je šira od gospodarskih odnosa i ima mnogo elemenata politike, kulture, socijalnih odnosa, prema tome, predstavlja cijeli skup, tj. kompletnost, međunarodnih odnosa na višoj fazi tehnološkog razvitka zasnovanoga na fleksibilnom načinu proizvodnje.

Nakon nekoliko uspješnih pokušaja međunarodnog gospodarskog djelovanja u obliku istočnoindijske kompanije i slične nizozemske kompanije iz početka 17. stoljeća, imperijalistička faza razvitka kapitalizma, koja traje od početka sedamdesetih godina 19. stoljeća do svršetka tridesetih godina 20. stoljeća, ima već dosta elemenata globalnoga gospodarstva u smislu uzajamnih gospodarskih i vanjskotrgovačkih odnosa, iako to još nije bilo povezivanje u današnjem aktualnom smislu, tj. u uvjetima globalizacije. Ono što razlikuje tu početnu fazu globalnoga gospodarstva od faze, koja je nastupila nakon Drugog svjetskoga rata kroz sporazum iz Bretton Woodsa, jest to što je njezin glavni element bilo globalno gospodarsko povezivanje, na osnovi gospodarskih interesa, a ne međunarodno dogovaranje o usklađenom funkcioniranju globalnoga gospodarstva. Tek je Bretton Woods ustanovljivanjem nekih međunarodnih gospodarskih institucija, sa svrhom da kontroliraju međunarodne gospodarske, pogotovo financijske odnose, unio elemente organizacije i kontrole međunarodnih gospodarskih odnosa (MGO).

Uloga zlatnoga standarda

Automatizam zlatnoga standarda uveden je definitivnim učvršćivanjem engleske prevlasti u svjetskom gospodarstvu nakon njezine pobjede nad Napoleonom, dakle, na početku 19. stoljeća. Engleska je nakon toga postala jedina politička i gospodarska sila oko koje se svakako morao organizirati cijeli svijet. Za tadašnju je razinu MGO najznačajnije bilo to što je engleska međunarodna razmjena

² "Ekonomski leksikon", Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1995.

imala takvu strukturu koja joj je omogućivala da ne samo količinski, nego i funkcionalno podredi tempo gospodarskog razvitka ostaloga svijeta pulsacijama, koje je ona sama emitirala u svijet.³ Sinkronizacija svjetskoga gospodarstva bila je, dakle, spontana u uvjetima gospodarskoga unilateralizma, u kojoj se svaki porast konjunktura u Engleskoj, posredstvom njezine dominantne i funkcionalne uloge u svjetskome gospodarstvu, prenosio gotovo automatski na ostali svijet kao novi impuls općem svjetskom razvitku. Na toj se osnovi razvijao automatizam zlatnoga standarda (svaka emitirana banknota morala je imati pokriće u zlatu), koji je na međunarodnoj razini automatski izravnavao unutarnje neravnoteže. Taj je sustav iznavanjanja platnih neravnoteža postao jednim od najznačajnijih elemenata funkcioniranja globalnoga gospodarstva. On je nametnut unilateralno, pa se još ne može govoriti o nekakvom zajedničkom svjesnom organiziranju MGO, koje bi koordiniralo djelovanje globalnoga gospodarstva.

Taj je sustav ipak dopuštao pojedinim zemljama da emitiraju nešto više novčanica od količine koja je bila pokrivena zlatom (kao neka vrsta današnje primarne emisije), pa je na taj način ublažavana njegova deflatorna uloga. Sustav je, naime, u biti veoma rigidan i obvezuje zemlje, koje nisu imale dovoljno zlatnoga pokrića da usporavaju rast svoga gospodarstva, što je moglo funkcionirati u vrijeme gospodarskoga unilateralizma, ali kada su se potkraj 19. stoljeća javile nove gospodarske sile - Njemačka, Japan, a pogotovo SAD, takve sinkronizacije više nije bilo. Velike gospodarske sile, svaka sa svojim interesima, počele su upotrebljavati razne monetarne i protekcionističke mehanizme, tako da je postupno nestajalo automatizma u globalnome gospodarstvu. O nekakvom svjesnom organiziranju MGO u takvim uvjetima nije moglo biti govora. Takvo je gospodarsko nadmetanje dovodilo, naravno, i do političkih napetosti, koje su kulminirale Prvim svjetskim ratom.

Nakon njega, pokušalo se opet s povratkom na automatsko usklađivanje funkcioniranja globalnoga gospodarstva, pa se pokušalo s povratkom na zlatni standard. To je dovelo do novih napetosti zbog sve naglašenije deflacijske uloge toga automatizma, koju nisu mogla podnijeti gospodarstva, koja su željela ekspandirati nakon ratnih razaranja. U uvjetima takvih totalnih neusklađenosti u poslijeratnom se svjetskom gospodarstvu - početak dominantne uloge SAD, smanjivanje značenja Engleske, učinak ratnih reparacija Njemačke, međunarodni gospodarski aspekti pojave nove svjetske političke sile SSSR-a - nikakav ni automatski, niti svjesan dogovor o kontroli djelovanja globalnoga gospodarstva nije mogao postići. Kao rezultat takvog kaotičnoga razvitka došlo je do velike svjetske krize godine 1930. Ona je bila glavni izvor pojave novog gospodarskoga unilateralizma oličenoga u rastućoj gospodarskoj snazi SAD. No toj su se snazi još uvijek željele suprotstaviti ambicije drugih gospodarskih sila, koje su se i dalje željele koristiti svim instrumentima gospodarske politike što su im bili na raspolaganju. Toliki se gospodarski ekspanzionizmi jednostavno nisu mogli uskladiti, pa nije bilo ni

³ Pertot, V.: "Ekonomika međunarodne razmjene u uvjetima intervencionizma", Informator, Zagreb, 1972.

pokušaja da se postigne neki dogovor o usklađenijem funkcioniranju globalnoga gospodarstva. Ako ih je i bilo, Drugi ih je svjetski rat prekinuo.

Povijesno značenje Bretton Woodsa

Svršetak Drugog svjetskoga rata i ključna uloga SAD u savezničkoj pobjedi doveli su do revolucionarne prekretnice u MGO. Svoju rastuću ulogu, koja je počela već u osvit rata, SAD su odlučile i institucionalizirati kroz prvi međunarodni dogovor o usklađenom funkcioniranju globalnoga gospodarstva, koji je i postignut na međunarodnoj gospodarskoj konferenciji održanoj godine 1944. u Bretton Woodsu, u državi New Hampshire. Od tada se može reći da globalno gospodarstvo usklađeno i kontrolirano djeluje, iako, naravno, ne može izbjeći povremene krize. Postoje, međutim, kontrolni mehanizmi za njihovo rješavanje ili barem za ublažavanje.

Ono što je značajno spomenuti u smislu kontinuiteta djelovanja globalnoga gospodarstva jest da je i ono zasnovano na automatizmu, ali ne zlatnoga, nego zlatnodolarskoga standarda. Riječ je na prvi pogled o samo tehničkoj promjeni, jer je ideja bila da dolar kao rezervna valuta ima funkciju zlata, pa je, dakle, u svakom trenutku njegov odnos prema zlatu morao ostati isti ili stabilan. Unca zlata vrijedila je 35 dolara, pa je tako dugo dok je ta cijena bila stabilna, bilo svejedno hoće li određena valuta biti konvertibilna prema zlatu ili prema dolaru. Taj je na prvi pogled tehnički detalj imao i snažno gospodarsko-političko značenje, jer je dolar kao rezervna valuta automatski pojačavao značenje SAD u MGO. Iako dakle američko gospodarstvo nije, statistički promatrano, imalo tako značajnu ulogu u svjetskome gospodarstvu kao englesko u vrijeme zlatnoga standarda (udio engleske vanjske trgovine godine 1870. iznosio je 37,2% od ukupne svjetske trgovine, a udio američke godine 1973. iznosio je 23,5% neusporedivo većeg obujma svjetske trgovine), sama činjenica da je dolar rezervna valuta kompenzirala mu je taj zaostatak i osiguravala mu je dominantnu poziciju u MGO,⁴ a to znači i u glavnim odlukama o organizaciji i kontroli usklađenoga djelovanja globalnoga gospodarstva.

Pa iako je postojao određeni unilateralizam u MGO, u političkim je odnosima u svijetu prevladavala bipolarnost u odnosima dviju velikih vojnih i političkih sila - SAD i SSSR. U takvim je uvjetima američki unilateralizam uvijek morao voditi računa o protuteži, o pronalaženju saveznika koji su također morali dobiti priliku da artikuliraju svoje interese u MGO. To se prije svega odnosilo na njegove prirodne političke i ideološke saveznike u razvijenim zapadnim zemljama tržišnoga gospodarstva, ali i u manje razvijenim zemljama ili u mladim državama koje su nastale propašću kolonijalizma. Sve su te zemlje dobile priliku da artikuliraju svoje interese kroz razne međunarodne političke i gospodarske institucije, tako da je bilo kakva odluka o koordiniranom djelovanju globalnoga gospodarstva morala proći dugu i katkad mukotrpnu proceduru pregovaranja. Na kraju je uvijek pobijedio

⁴ Bornschier, Chase-Dunn: "The Future of Global Conflict", Sage Publications, London, 1998.

američki utjecaj, ali i SAD su koji put morale pristati na kompromise. To se razdoblje međunarodnih političkih i gospodarskih odnosa može nazvati kombinacijom unilateralizma i multilateralizma, pri čemu je to bila i osnova za uspješno koordinirano djelovanje globalnoga gospodarstva na osnovi sustava ustanovljenoga u Bretton Woodsu.

“Zlatne godine” gospodarskoga razvitka

Proizvodno-tehnološka osnova za funkcioniranje Bretton Woodsa bio je masovni način proizvodnje. Masovni način proizvodnje razvio se, naime, uz pomoć široke primjene električne energije kao pogonske snage i upotrebom mehanizacije s razgranatom znanstvenom organizacijom rada i primjenom tekuće vrpce u proizvodnim procesima. Takva je proizvodnja povećala proizvodnost rada, i omogućila je brži tehnički napredak i kao takva postala uvjet i osnovica potrošačkog ili masovnog društva zasnovanoga na masovnoj proizvodnji i ustaljenoj potrošnji velikih količina istovrsnih proizvoda. Riječ je, dakle, o tipičnom industrijskom i potrošačkom društvu razvijenom na osnovi ekonomije obujma, velike kupovne moći svjetskoga tržišta, a osobito tržišta razvijenih zemalja. Svi se autori slažu da je razdoblje između Bretton Woodsa i godine 1973., bilo razdoblje najvećeg gospodarskoga poleta u povijesti čovječanstva i na toj osnovi najvećeg poboljšanja životnog standarda u povijesti. To je postignuto velikim dijelom i zato što sje globalno gospodarstvo organizirano razvijano na osnovi zlatno-dolarskoga standarda i fiksnih tečajeva, a to je omogućivalo sigurnost i stabilnost u poslovanju i poslovnom planiranju. U takvim uvjetima prirodno ugrađeni deflatorski efekti takve, zapravo rigidne, financijsko-monetarne discipline nisu dolazili do izražaja, jer je ekspanzija bila opća i u njoj su svi sudionici našli svoj interes.

Naravno, početni su financijski impulsi takvoga razvitka organizirano krenuli iz SAD, i to najprije uz pomoć, Marshallovog plana, a poslije uz pomoć velike kupovne moći američkoga tržišta. Tako su SAD potpuno preuzele ulogu Engleske iz vremena zlatnoga standarda. Samo što su se o svemu, barem formalno, morale dogovarati sa svojim zapadnim partnerima, ali i sa sve jačom snagom bivših kolonija, koje su postale neovisne države. Kao takve, one su zauzimale ravnopravna mjesta u međunarodnim organizacijama i imale su punopravno pravo glasovanja. Ipak, da bi se izbjeglo nadglasavanje, u kojem bi većina manjih zemalja udruženim glasovima mogla donijeti odluke protiv većih zemalja s većim ponderom u globalnome gospodarstvu, SAD su na gospodarskome planu osigurale nadmoć u međunarodnim financijskim institucijama kao što su bretonvudski blizanci - Međunarodni monetarni fond (MMF) i Svjetska banka, a na političkom su planu osigurale pravo veta u Vijeću sigurnosti UN. Njega su dijelile i sa drugom velikom silom SSSR i s nekim drugim značajnijim zemljama, pa je to bio i pravno-institucionalni okvir kombinacije unilateralizma i multilateralizma u međunarodnim političkim i gospodarskim odnosima.

S povijesne distance može se reći da je sustav Bretton Woodsa prvi izuzetno uspješno položeni ispit svjesnog organiziranja funkcioniranja globalnoga gospodarstva. Zbog toga je zaista riječ o povijesnom datumu i o razdoblju za razvitak MGO. Djelovanje MGO u uvjetima Bretton Woodsa prvi je put ukazalo na jasnu distinkciju između ekonomike međunarodne razmjene, kao pojma koji obuhvaća robni promet, promet usluga i sav međunarodni promet kapitala za što se sve može upotrijebiti i pojam vanjskotrgovinska razmjena, i pojma MGO, znači odnosa koji se bave analizom političkih uvjeta ili okvira procesa u globalnome gospodarstvu.⁵ Odluke, koje su regulirale procese u globalnome gospodarstvu prvi su se put donosile na osnovi svjesnih dogovora između njegovih subjekata, kojih se broj upravo na osnovi naraslih potreba za svjesnim dogovaranjem izuzetno uvećao. Možda čak i više nego što je bilo potrebno kao dokaz povijesne pouke o birokraciji, koja hrani samu sebe. Stoga je i financiranje tih međunarodnih institucija postajalo sve skuplje, ali je to očito bila neizbježiva popratna pojava potrebe za svjesnim dogovaranjem o funkcioniranju međunarodnih političkih odnosa i odnosa u globalnome gospodarstvu.

Raspad sustava u osvit globalizacije

No, kao i svaki sustav, i ovaj je s protokom vremena, u kojem su se mijenjali odnosi u globalnoj politici i gospodarstvu, počeo pokazivati svoje slabosti i to u dva glavna pojavna oblika: jedan je bio unutarnji, imanentan samom sustavu, a drugi vanjski, kao posljedica njegovih djelovanja na kretanja u globalnome gospodarstvu. Na kraju se zbog tih slabosti godine 1973. taj sustav i slomio.

Unutarnja slabost proizašla je iz same činjenice što je nacionalna valuta jedne zemlje bila rezervna valuta, koja je morala garantirati stabilnost cijeloga sustava. Na taj je način zemlja koje je to valuta bila, a to su bile SAD, bila u situaciji da svoje unutarnje gospodarske probleme prebacuje na globalno gospodarstvo i MGO. Budući da bilo kakav sustav fiksnih tečajeva ima u sebi ugrađene deflatorne ele-

⁵ MGO razlikuju se, dakle, od ekonomike međunarodne razmjene, jer taj pojam obuhvaća robni promet, promet usluga i sav međunarodni promet kapitala, za što se sve može upotrijebiti i pojam vanjskotrgovinska razmjena. Pojam MGO već je bliže pojmu "Međunarodna ekonomija" (International Economics) za koji neki autori (Frieden, Lake) tvrde da "naglašava vanjska ograničenja nacionalnim gospodarstvima u svjetlu globalnih socioekonomskih procesa". Prema tom tumačenju međunarodni razvitak u tehnologiji, telekomunikacijama, u financijama i proizvodnji bitno određuje okvire djelovanja nacionalnih gospodarstava i njihovih nacionalnih država. To znači da je ovdje naglasak na gospodarskim, a ne na političkim okvirima ili ograničenjima. Kada se, pak, govori o političkim ograničenjima, tada se dolazi do pojma "Međunarodna politička ekonomija" (International Political Economy). Politička ekonomija kao pojam ili kao smjer u ekonomskoj znanosti ima različite definicije. Za neke je autore (Schumpeter, Frieden, Lake) riječ o analizi političkih uvjeta ili okvira gospodarskih procesa, tj. o analizi načina i putova, kojima državna politika ili politike utječu na tržišna kretanja. Prema drugima, riječ je o analizi gospodarskih osnova ili okvira političkih odluka, a to su praktično dvije strane iste medalje, jer su politika i gospodarstvo u neprestanoj uzajamnoj interakciji. Kada se ta interakcija odvija u međunarodnim uvjetima, tada govorimo o "političkim međunarodnim gospodarskim odnosima", što je najbliže pojmu ili definiciji MGO.

mente, onda je i zlatno-dolarski standard ograničivao gospodarsku ekspanziju koja ne bi bila u primjerenom mjeri pokrivena bilo realnim izvorima, bilo zlatnim ili deviznim rezervama. Za to se brinuo MMF, kao stožerna međunarodna institucija "Bretton Woodsa" koja preko nekih svojih mehanizama, kao što su primjerice Specijalna prava vučenja, doduše dopušta nepokrivenu ekspanziju, ali strogo kontrolirano i uvjetovano. To se odnosilo na sve njezine članice, osim na onu koja je u njoj imala najveći utjecaj, a to su bile, a još su i danas, SAD.

Američko je gospodarstvo neko vrijeme, pogotovo u početku djelovanja zlatno-dolarskoga sustava, bilo glavna pokretačka snaga svjetske konjunktura i globalnoga gospodarstva, otprilike kao što je to bilo englesko u doba zlatnoga standarda, ali postupno su se u globalnome gospodarstvu počeli pojavljivati novi akteri, prije svega tadašnja SR Njemačka kao najrazvijenija i gospodarski najutjecajnije članice tadašnje Europske zajednice (EZ), a poslije i Japan, koji je svoje gospodarstvo sagradio na izveznoj ekspanziji i znanstveno-tehnološkom napretku. Američki proizvodi polako su gubili na konkurentnosti na svjetskome tržištu, što je dovelo do značajnog američkog najprije vanjskotrgovinskog, a poslije i proračunskog manjka. To je dovelo do pada vrijednosti dolara, najprije prema ostalim valutama, a to se moralo osjetiti i na padu vrijednosti dolara prema zlatu. Da bi sačuvale stabilnost uz pomoć fiksnih valutnih odnosa, druge su zemlje povećale pritisak na dolar, što u uvjetima dvaju velikih manjkova, SAD ipak nisu mogle izdržati, pa je godine 1971. tadašnji predsjednik Nixon ukinuo konvertibilnost dolara za zlato, što je označilo pad zlatno-deviznoga standarda, fiksnih tečajeva i, zapravo, raspad sustava "Bretton Woodsa". To je i službeno proklamirano uvođenjem plivajućih tečajeva godine 1973. Time je ta faza organiziranoga globalnoga gospodarstva završena i nastupila je nova - faza globalizacije.

Tome je pridonijela i još jedna činjenica. Tzv. "zlatne godine" rasta bile su ograničene samo na jedan, doduše najrazvijeniji, dio globalnoga gospodarstva. To je dovelo do njegovog dihotomnog razvitka, pri čemu je jedna velika grupa zemalja, tzv. zemlje u razvoju, ostajala po strani, pa je došlo do sve većih globalnih financijskih i trgovačkih nestabilnosti. U okviru međunarodnog dogovaranja o koordinaciji funkcioniranja globalnoga gospodarstva to je spoznato, pa su UN ustanovile međunarodnu strategiju razvitka (tri dekade), kako bi se preko pomoći tim zemljama smanjile razlike u razvijenosti koje su ugrožavale ravnomjeran razvitak globalnoga gospodarstva. Na mnogim međunarodnim forumima i konferencijama pokušavalo se naći rješenje, u tom je sklopu lansirana i ideja o Novom međunarodnom ekonomskom poretku i o Zajedničkom fondu za sirovine, uz pomoć kojeg su se morali ublažiti gubici što ih zemlje u razvoju, proizvođači sirovina, imaju zbog nepovoljnih odnosa razmjene u odnosu na proizvođače industrijskih proizvoda iz razvijenih zemalja. No, budući da rješenje nije nađeno, došlo je do prvog i drugog naftnog šoka (naglog povećanja cijena nafte), a to je također poremetilo stabilnost funkcioniranja globalnoga gospodarstva na osnovama zlatno-dolarskoga standarda.⁶

⁶ Podrobnije o toj fazi MGO u: Staničić, Mladen: "Sirovine i energija u međunarodnoj strategiji razvoja" (Doktorska disertacija), Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1987.

To su ipak bili samo pojavni oblici jedne dublje unutarnje tendencije u globalnome gospodarstvu, koje su dovele do globalizacije i do jasne razlike između fenomena globalnoga gospodarstva i fenomena globalizacije. Ta se unutarnja tendencija najjasnije osjetila u Japanu, koji je, koristeći se stečevinama znanstveno-tehnološke i informacijsko-komunikacijske revolucije, razvio fleksibilan način proizvodnje, a taj se postupno pokazao nadmoćnim masovnom načinu proizvodnje. To je dovelo do prave revolucije, ne samo u proizvodnoj, nego i u financijskoj sferi, koja je u biti omogućivala kompenziranje deflacijskih elemenata zlatno-deviznoga standarda. Internacionalizacija financijskih transakcija, ponajviše na osnovi informacijsko-komunikacijske revolucije, omogućila je strelovito prenošenje financijskih transakcija između najudaljenijih točaka svijeta, što je dovelo do višestrukog odvajanja financijskih od robnih tokova. Suočene s opasnošću stagnacije globalnoga rasta, razvijene su zemlje veoma rado napustile zlatno-dolarski sustav, koji je svojim deflatornim elementima kočio dalji razvitak. Razvitku na fleksibilnom načinu proizvodnje više su odgovarali fleksibilni, dakle, plutajući, tečajevi. I to je na kraju najprije prešutno, a onda i svjesno dogovarano na raznim međunarodnim skupovima kao što su godišnje skupštine MMF ili redoviti godišnji sastanci grupe 7 najrazvijenijih zemalja svijeta, plus u posljednje vrijeme, Rusija.

Zaključak

Sve to pokazuje da je vrijeme "Bretton Woodsa" kao modela svjesnoga koordiniranja globalnoga gospodarstva ipak ostavilo tragove. Ako ništa drugo, ostao je "duh Bretton Woodsa" kao primjer uspješnog modela međunarodne suradnje, nasuprot prijašnjem neredu u MGO. To se pokazuje izrazito značajnim upravo u uvjetima globalizacije, koja uz mnogobrojne koristi ima i neke negativne značajke, koje se, osobito u posljednje vrijeme, očituju u neredima u globalnim financijama.⁷ Da nije "duha Bretton Woodsa" pitanje je bi li uopće došlo do ideje o potrebi međunarodne koordinirane kontrole kretanja kratkoročnog i špekulativnoga kapitala. O tome još, doduše, nije donesena nikakva odluka, ali je to očito samo pitanje vremena.⁸

Ili - u promijenjenim uvjetima, pitanje je koliko ima svrhe i dalje postojanje dviju stožernih institucija "Bretton Woodsa" - MMF-a i Svjetske banke. Ipak, unatoč problemima i kritikama, one i dalje djeluju, u velikoj mjeri i kao posljedica osjećaja

⁷ Tome valja pridodati i problematiku novog vala širenja jaza između bogatih i siromašnih, koji se za razliku od prvoga vala, kada se to uglavnom odnosilo na razlike između razvijenih i nerazvijenih zemalja, sada širi i unutar samih zemalja, pa i onih razvijenih. Dakle, između onih koji se prirodom svojeg stručnog obrazovanja uklapaju u globalizaciju i onih čija stručna kvaliteta nije na potrebnoj i primjerenj razini. No, ta tema zahtijeva dublju analizu, a za nju nema vremena ili prostora u ovoj studiji.

⁸ Proces je međutim u tijeku i on se sada održava odlukama kojima se usklađuje financijska politika najrazvijenijih zemalja, plus Rusija, na redovitim godišnjim susretima na vrhu.

da su globalnome gospodarstvu potrebne nadnacionalne institucije, barem na gospodarskoj razini. Isto se tako nacionalne vlade ipak suzdržavaju od jednostranih akcija u borbi za svoje gospodarske interese, kao primjerice, da se devalvacijama nacionalne valute poveća konkurentnost njihova izvoza. Osjećaj potrebe za nekakvim međunarodnim dogovorom ipak prevladava i on se čak štoviše pojačava onoliko koliko sam proces globalizacije postavlja nove izazove ne samo pred MGO, nego i pred međunarodne političke odnose.

Mnogi postavljaju pitanje: nije li zbog toga potrebno pokušati opet svjesno koordinirati MGO na osnovi nekog novog "Bretton Woodsa", nekakvog možda "Bretton Woodsa II"? Drugi, međutim, upozoravaju da bi to u uvjetima mozaičnosti MGO i pojave prvih znakova uspostave novog gospodarskoga unilateralizma, na osnovi dugog razdoblja konjunktura u SAD, moglo biti teže nego prije. SAD su prve, nakon Japana, iskoristile glavne značajke globalizacije, tj. njezinu znanstveno-tehnološku i informacijsko-komunikacijsku bit i na toj su osnovi razvile najduže razdoblje konjunktura nacionalnoga gospodarstva nakon Drugog svjetskoga rata. Neki opet smatraju da se svjesni dogovori o koordiniranom funkcioniranju MGO u uvjetima globalizacije trenutno mogu postići samo kombinacijom regionalizma i multilateralizma, tj. dogovori se mogu lakše postići na razini regionalnih grupacija, kakva je, primjerice, EU, nego na globalnoj razini. Na osnovi regionalnih dogovora moglo bi se tada razgovarati na globalnoj razini, ali do toga je još očito daleko.

Bilo kako bilo, ipak raste svijest da je i, osobito u uvjetima globalizacije, potrebno koordinirano djelovati, jer je to jedini način da se na minimum svedu njezini nepovoljni efekti, i da se štoviše u interesu razvitka globalnoga gospodarstva iskoriste oni pozitivni. Čovječanstvo i MGO očito stoje pred novim velikim izazovom.

LITERATURA:

1. *Altvater, Mahnkopf*: "Oekonomie, Oekologie und Politik in der Weltgesellschaft", Westfaelisches Dampfboot, Muenster, 1996.
3. *Bornschier, Chase-Dunn*: "The Future of Global Conflict", Sage Publications, London, 1998.
3. *Crouch, Streeck*: "Political Economy of Modern Capitalism", Sage Publications, London, 1998.
4. *Danaher, Burbach*: "Globalize This", Common Courage Press, Monroe, 2000.
5. "Ekonomski leksikon", Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1995.
6. *Frieden, Lake*: "International Political Economy", New York, St. Martin Press, 1995.
7. Grupa autora: "Međunarodne financijske institucije", IMO, Zagreb, 1996.
8. *Mander, Goldsmith*: "The Case Against the Global Economy and for a Turn Towards the Local", Sierra Club Books, San Francisco, 1996.
9. *Pertot V.*: "Ekonomika međunarodne razmjene u uvjetima intervencionizma", Informator, Zagreb, 1972.

10. *Staničić, Mladen*: "Sirovine i energija u međunarodnoj strategiji razvoja", (Doktorska dizertacija), Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1987.
11. *Staničić Mladen*: "Transnational Corporation and Globalization", Ekonomski pregled, Zagreb, 2000.

GLOBAL ECONOMY AND GLOBALISATION

Summary

The present discussions on globalisation often identify the process of globalisation with global economy, as it existed in political and economic history in many different ways. Global economy has existed at least since the time of imperialism, and scientific-technological and informative- communication revolution introduced the global economy into the process of globalisation. This strengthened the significance of analysis of international economic relations because their coordinative impact is the prerequisite to minimise the negative effects of globalisation, and make the most of positive effects in the interest of development of global economy. The history of the process of globalisation is therefore very closely linked with the history of analysis of international economic relations as a scientific discipline of economic science which differs from economics of international exchange, which, as a discipline of analytical economy comprises of analysis of trade commerce, service commerce, as well as the overall international capital flow. The international economic relations are dealing with analysis of political conditions or the frame of processes in global economy, and as the process of globalisation expands, they gain more significance.